

Lámpagy

Gábor Marianne rajza

Egyszerre csak azt mondja a hazalátogató barátom, aki már majdnem nyolc esztendővel ezelőtt ment el inét:

— Most már értem!

Es elmagyarázta. Azt értette meg hirtelen — de már csak a második, vagy harmadik este —, hogy mi az, ami a mai Pesten meglepte, ami eleinte szokatlan volt neki, amiről nem is tudta, hogy mi lehet, csak azt érezte, hogy valami nem stimmel neki. Pontosabban: hogy nem stimmel emlékeivel, azzal a Pesttel, amelyet annak idején itthagytott.

Hirtelen jött rá, egyik kezével homlokára csapott, a másikkal fölfelé mutatott. Fölmutatott, az ostorneyes utcai neonvilágításra, amely szokatlan fénybe, új fénybe mártja neki Budapestet, másfélébe, mint aminőre emlékezett. Külföldön megszokta, idehaza feltűnik neki.

Először csak vállat vontam rá. No igen, a pesti közvilágítás is olyan, mint néhány

éve a világ többi nagyvárosáé.

Aztán kapott csak el az ő meglepetése engem is. Hogy is szokhattam hozzá ily hamar, pár év alatt, hogy is szokhattunk hozzá ily egyszerűen magunk is idehaza. Hirtelen hálás lettem a látogatónak, hirtelen az ő szemével láttam a pesti kivilágítást, s azóta minden este újra, frissen megörülök neki.

Az ember ne fogadjon el, ne vegyen tudomásul csak úgy, szó nélkül semmit.

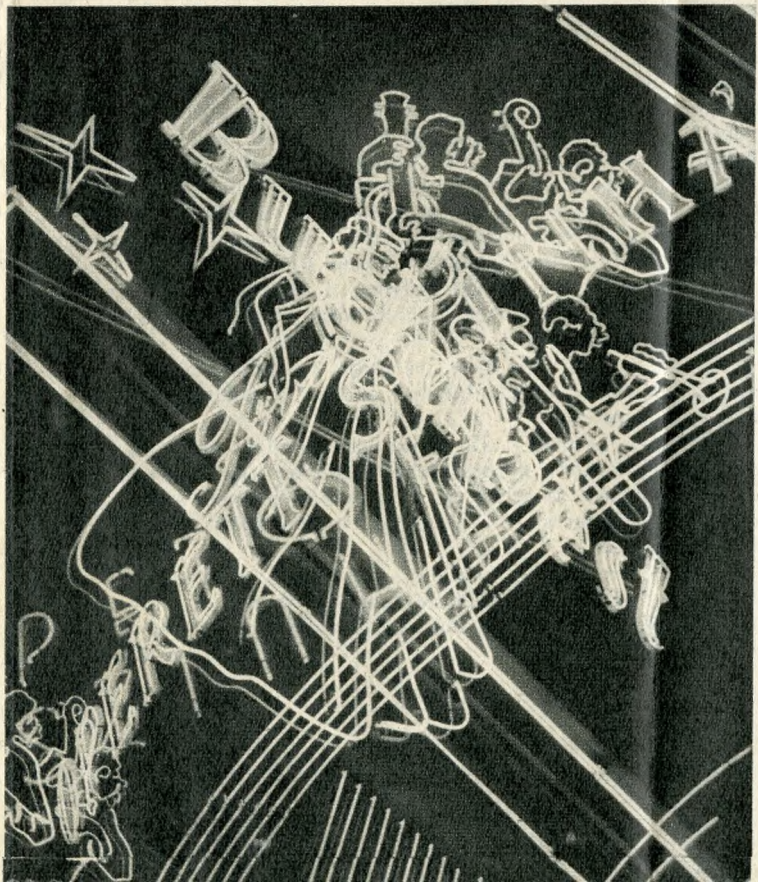
Hisz' meg sem kell erőltetnem a memóriám, hogy eszembe jusson a lámpagyújtogató ember, aki még nem is olyan régen — felnőtt ember voltam, dolgoztam, cigarettáztam, udvaroltam már akkor —, mondom, mintha csak tegnap lett volna, végigment az utcán, vállán a hosszú lámpagyújtogató botja, avval felnyúlt a gázlámpák burájába, pöccintett benne valamit, kigyúlt a lámpa, attól lett világos az utca.

No persze, égtek azért közben már az ívlámpák is, azon a délceg, gyönyörű oszlopokon, ívelt nyakon fénylő fehér gömbök. Mikor ezekből az elsőket felállították (ezt még apámtól tudom), még adomát is faragott rájuk Vázsonyi Vilmos, akinek — mielőtt az országos politikában az első világháborúban morórisan oly rútul elbukott — a

várospolitikában, Budapest fejlesztésében, szépítésében kétségkívül korszakos szerepe volt. Hát amikor azokat a szép ívlámpákat felállították Vázsonyi volt a pesti Városháza »diktátora«; méltó partnerével, a kiváló polgármesterrel, Bárczy Istvánnal, ők ketten gondoskodtak az újfajta közvilágításról is. Csak-hogy épp kettejük szerepéről, amint ennek megítélése a köz tudatban él, faragta maga Vázsonyi azt az anekdotát, hogy megy a két pesti polgár végig az Andrassy úton, ahol már égnek az új ívlámpák, dicsérik is javában Bárczyt — míg nem egyikük megbotlik, majdnem bele is esik a legközelebbi ívlámpa helyének kiásott gödörbe... mire a két pesti polgár, aki eddig váltig mondogatta, hogy »mégis, ez már igen, ez a Bárczy!«, egyszerre kiált fel, szinte automatikusan: »A fene essen abba a Vázsonyiba!« Amiben persze nem is az adoma a fontos, hanem az, hogy a pesti emberben, még abban a régmúlt, keservesen összevissza világban is, *egy-
valami* nagyon is éberen és élénken működött: a városi közdolgozók iránti érdeklődés, az öröm és az ügyben való részvétel, ha Pesten valami új és szép dolog született. Még rövidebben: *Pest szerete-
tete.*

Végre is az egésznek, hogy Budapesten egyáltalán közvilágítás van, hogy hatósági gondoskodás veszi elejét, nehogy nyakát-lábát törje az ember a sötét utcán — az egésznek alig van még csak több, mint száz esztendeje. Annakelőtte lámpát hordtak magukkal, lóbáltak maguk előtt az emberek; a gazdag embert meg éppen arról lehetett megismerni, hogy ő nem maga vitte a lámpát, hanem szolgálégy hordozta előtte. Lehetőleg markos szolgálégy, aki szükség esetén nemcsak lámpahordással, hanem öklével is szolgálta a gazdáját — mert, mondom, olyan sötét volt az utcán. Olyan sötét volt a világon.

Nem is olyan régen. Alig múlt száz esztendeje. Még korábban pedig még sötétebb volt. Dante kortársáról és költőtársáról, Cecco Angiolieriről például feljegyezték, hogy egyszer odahaza, Sienában pénzbírságot is róttak ki rá, mert (szó szerint így szól az egykorú, középkorvégi krónika) »lámpaoltás után az

Éjszaka

utcán kószált«. Jól tették, hogy feljegyezték, mert egyike ez ama kevés adaléknak, amelyből a költő vajmi hiányos életrajzát összeróni úgy-ahogy sikerült. De ami

azt a világot illetik, amelyben lámpaoltás után az utcán tartózkodni nemcsak veszélyes volt, de tilos is — azt a kutya világot ugyan ki kívánná vissza?

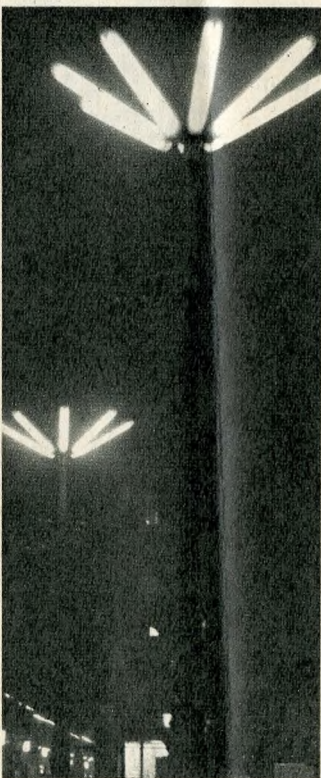
No, nem mondom, vannak, akik mintha visszakívánnák. S volt már úgy is, hogy sikeresen kívánták vissza.

Emlékszel, barátom, az elsötétítései éjszakára? amikor ezt egész Európa visszakapta, amikor ezt Londonban úgy hívták, hogy *black out*, amikor az éj sötét volt, *végképpen* sötét, csupa veszedelem, ijedelem, tilalom?

Engem a háború kitörése harminckilenc őszen Párizsban ért, ott bújtam először életemben óvóhelyre, ott értem meg először elsötétítései éjszakát. Soha, mint a sötét, az éji villanytalan Párizs, soha olyan gyönyörűt! Ilyen gyönyörű csak az a város tudott lenni éji bársonyában, amely máskor, éji diadémjaiban is, a Fény városaként is a leg-

gyönyörűbb. Borzalmas volt mégis az a szépség, az a magány, az az éj, ahogy a sötét téren, a kiszedett ablaktáblájú Notre-Dame-on ki-bejárt a szél, a Cité szigetére leszállt, visszaszállt a közép-kor, talán már az ókor: Julianus Apostata, a római császár visszatálat volna, oda, kihűlt táborhelyéhez. Csak egy szót kellett kimondani, csak hadiállapotot bejelenteni — s ezer esztendőök civilizációjának legott, máris vége volt. Máris hajdankori, rettegő kis emberi település lett Párizs, London, Budapest; máris, egycsapásra visszalépett úgynevezett jogaiba az a világ, amelyben lámpaoltás után az utcán járni veszélyes volt és tilos, s amelyben (tessék megnézni mindössze kétszázéves képeket) az ember még fényes nappal is karddal az oldalán közlekedett. (Legalábbis amennyiben nemes ember volt; mert a többinek nem dukált.)

Vastag könyvek a megmondható, mekkora esemény s mily lassú folyamat volt az, amíg az őseink apródonként két lábra emelkedett: amíg megszületett az ember. Nos hát, legalább ekkora esemény s legalábbis lassú folyamat volt az is, amíg megszületett az emberből a kultúrember: amíg szabad lett éjjel is az utcán járni, amíg aztán maga a közösség gondoskodott, hatósági úton, közvilágításról, amíg a civil ember oldaláról lekerült a kard, azaz előbb dekoratív kis spádé lett belőle, majd végképp eltűnt, a zakón már nem volt helye sem. Tessék elképzelni, kérem:

még csak alig több, mint száz éves ez az egész, ez az új és kulturáltabb állapot! Könnyű még innen visszalökni az embert, vagy legalábbis ezért látszik könnyűnek — de ezért is kell rá vigyázni, hogy ne sikerüljön, vigyázni ezerszeresen.

Hisz' még csak kezdődőben van az emberi nem *igazi* története!

Köszönöm, elszármazott barátom, hogy felmutattál a pesti neoncsovekre; köszönöm, ostoronyeles pesti neofény, hogy azóta minden este újra meg újra elmém-ben s szívemben mindezt felidézed. 1957-ben láttam ilyet először, Párizsban, a boulevard de Clichyn, másutt akkor még Párizsban sem volt, ott próbálták ki, egész Nyugat-Európában is alig láttam akkor még ilyet; hinni sem mertem volna, hogy egy éven belül meglátom már Pesten is. Bizony, az első ostoronyeles fényisor — akkor még csak a Körúton, a Nyugattól a Népszínház utcaig — Pesten már 1958-ban kigyúlt. Azóta fénybe borult a Körút, a város, az egész. Gyorsan felejt, hálátlan az ember; friss szem kell hozzá, hazalátogató jövevény szeme, hogy önmagának is újra felfedezze, halványulni ne engedje, leckének is megfogadja örömet.

Emlékszem pedig, egyszer közben szóba került, beszélgettem erről valakivel. Genfben volt ez, még 1962-ben, Bartos István volt akkor Magyarország ottani állandó ENSZ-delegációjának vezetője, a volt budapesti fővárosi tanácselnök-helyettes (régibb terminológiával alpolgármester). Genf nagyon szép város, a Lac Léman gyönyörű — mi ketten, pestiek azonban a pesti ostoronyeles közvilágításról beszélünk, amelynek bevezetésében ennek a kiváló mérnökembernek, mint fővárosi vezetőnek (Bárczyék örökében, de magasabb fokon) annak idején része volt. Hogy felragyogott a szeme! (Mindjárt eszembe jutott, mikor nemrégiben olvastam, hogy a Városházán ismét elfoglalta a régi helyét.) Jöttünk ki a Chagall-kiállításról, szikrázott fehéren a tópart, odakéklent a Mont-Blanc és folyton csak Pestről volt szó, az egészet Pest szerelme ragyogta túl, a tündöklő városé; sosem látott széppé ápolásának gyönyörű terve.

Részeként egy nagyobb tervnek, melyet soha meg ne rontson semmi mesterséges éj — s amelyben Budapest *igazi* története is csak most kezdődik el.